

СУТНІСТЬ ТА ВИДИ ФІНАНСОВОЇ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ

Розглянуто основні підходи до визначення реструктуризації підприємства. Визначено сутність і завдання фінансової реструктуризації. Розглянуто основні напрями фінансової реструктуризації та їх відмінності. Запропоновано здійснювати фінансову реструктуризацію за двома основними напрямками і для кожного напрямку визначено свої види.

Ключові слова: *реструктуризація, фінансова реструктуризація, реструктуризація активів, реструктуризація пасивів.*

В сучасних мінливих умовах господарювання більшість підприємств нездатні швидко пристосуватися до нової ринкової ситуації. В умовах жорсткої конкуренції, нестабільної економічної та політичної ситуації важливим є вміння змінювати умови господарювання у відповідності до внутрішніх можливостей і потреб зовнішнього середовища. Інструментом адаптації до мінливих умов зовнішнього середовища, підвищення конкурентоспроможності, виходу з кризи та фінансового оздоровлення може виступати реструктуризація. Здійснювати реструктуризацію можуть підприємства, що працюють стабільно, а також ті підприємства, що знаходяться у незадовільному фінансовому стані. При цьому перші здійснюють реструктуризацію з метою підвищення ефективності бізнес-процесів, збільшення дохідності тощо, а другі – з метою підвищення платоспроможності та фінансової стійкості.

Питаннями реструктуризації, зокрема фінансової реструктуризації, займалися такі вітчизняні та іноземні вчені як Білик М.Д., Гайдук К., Депафиліс Д., Мазур І.І., Мерзликіна Г., Шапіро В.Д тощо.

Слід відзначити, що в українських реаліях реструктуризацію найчастіше сприймають як засіб фінансового оздоровлення підприємства. Навіть перше

визначення реструктуризації було надано Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». Визначення терміну «реструктуризація» відповідно до законодавства України надано в табл. 1.

Таблиця 1

Визначення терміну «реструктуризація» в законодавстві України

Визначення	Джерело
<p>Під реструктуризацією підприємства розуміється здійснення організаційно-господарських, фінансово-економічних, правових, технічних заходів, спрямованих на реорганізацію підприємства, зокрема шляхом його поділу з переходом боргових зобов'язань до юридичної особи, що не підлягає санації, на зміну форми власності, управління, організаційно-правової форми, що сприятиме фінансовому оздоровленню підприємства, підвищенню ефективності виробництва, збільшенню обсягів випуску конкурентоспроможної продукції та повному або частковому задоволенню вимог кредиторів.</p>	<p>Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 14.05.1992 № 2343-ХІІ</p>
<p>Реструктуризація підприємства - це здійснення організаційно-економічних, правових, технічних заходів, спрямованих на зміну структури підприємства, його управління, форм власності, організаційно-правових форм, здатних привести підприємство до фінансового оздоровлення, збільшення обсягів випуску конкурентоспроможної продукції, підвищення ефективності виробництва.</p>	<p>Методичні вказівки щодо проведення реструктуризації державних підприємств, затверджено наказом Мінекономіки України від 23.01.98 № 9</p>
<p>Реструктуризація підприємства - це здійснення комплексу організаційно-господарських, фінансово-економічних, правових, технічних заходів, спрямованих на підвищення інвестиційної привабливості об'єкта приватизації, збільшення обсягів випуску конкурентоспроможної продукції, підвищення ефективності виробництва.</p>	<p>Положення про порядок реструктуризації підприємств, затверджено наказом Фонду державного майна України від 12.04.2002 № 667 (у редакції наказу Фонду державного майна України від 06.02.2007 № 201)</p>
<p>Реструктуризація - це здійснення комплексу</p>	<p>Положення про</p>

організаційно-господарських, фінансово-економічних, правових, технічних заходів, спрямованих на зростання обсягів випуску конкурентоспроможної продукції та підвищення ефективності виробництва

реструктуризацію підприємств, затверджено наказом Міністерства промислової політики України від 18.07.2008 № 460

Джерело: згруповано автором за [4, 6, 7, 8]

Відповідно до типового плану реструктуризації та досудової санації господарських товариств, у статутних фондах яких державна частка становить більше ніж 50 відсотків [10] реструктуризація може здійснюватись за такими напрямками:

- формування ефективної структури активів (реструктуризація активів);
- удосконалення організаційної структури товариства та структури його управління;
- реалізація заходів щодо погашення кредиторської заборгованості та заходів щодо стягнення дебіторської заборгованості;
- упорядкування документів щодо прав товариства на землекористування;
- реорганізація товариства (злиття, приєднання, поділ, перетворення).

Поддєрьогін А.М. [11] та Терещенко О.О. [9], виділяють наступні види реструктуризації:

- реструктуризація виробництва (зміни в організаційній та у виробничо-господарській сфері підприємства);
- реструктуризація активів (зміна структури та складу активів балансу);
- фінансова реструктуризація (зміна структури і розмірів власного та позикового капіталу);
- корпоративна реструктуризація (реорганізація) (зміна власника, організаційно-правової форми функціонування тощо).

Мазур І.І., Шапіро В.Д. [5] під реструктуризацією розуміють сукупність заходів по комплексному приведенню умов функціонування компанії у відповідність до умов ринку, що змінюються та розробленої стратегії розвитку. При цьому зміни можуть відбуватися в структурі підприємства, у виконанні

функцій, зміни у фінансово-економічній політиці, зміни психологічного клімату, зміни технології та технологічного оснащення.

Дональд Депамафіліс [3] під реструктуризацією розуміє заходи щодо розширення чи згортання основної діяльності компанії або радикальної зміни структури її активів чи фінансової структури. При цьому він виділяє два види реструктуризації: операційну і фінансову. Під операційною реструктуризацією Депамафіліс Д. розуміє повний або частковий продаж компанії, її підрозділів або ж зменшення розмірів компанії шляхом закриття неприбуткових підрозділів чи тих, що не відповідають стратегії компанії. Під фінансовою реструктуризацією він розуміє певні заходи щодо зміни співвідношення позикового і власного капіталу.

Таким чином, зазначені вчені під фінансовою реструктуризацією розуміють лише реструктуризацію пасивів підприємства, тобто зміну співвідношення позикового і власного капіталу.

Іншою точки зору дотримуються Гайдук К. та Мерзлікіна Г., які виділяють такі типи реструктуризації виходячи з функцій організації [2]:

- виробнича реструктуризація (об'єктом виступає кінцевий продукт виробництва чи технологія виробництва);
- ринкова реструктуризація (об'єктом виступають системи постачання та збуту);
- фінансова реструктуризація (об'єктом виступають грошові потоки всередині організації);
- соціальна реструктуризація (об'єктом виступають трудові ресурси);
- екологічна реструктуризація (об'єктом виступає взаємодія з навколишнім середовищем).

При цьому фінансову реструктуризацію Гайдук К. та Мерзлікіна Г. поділяють на реструктуризацію активів і реструктуризацію пасивів.

Подібна точка зору присутня в працях Булатова О.С. [12], який під реструктуризацією розуміє широке коло заходів, що направлені на підвищення економічної ефективності та ринкової конкурентоздатності. При цьому виділяє

він лише два типи реструктуризації: організаційну і фінансову. При цьому організаційна реструктуризація – це комплекс заходів, направлених на наближення розмірів підприємства і його підрозділів до вимог конкурентного ринкового середовища. Фінансова реструктуризація – це заходи щодо розчищення балансу підприємства, впорядкування активів компанії відповідно до критеріїв ринкової економіки.

Достатньо ґрунтовне визначення надала Білик М.Д. [1], яка під фінансовою реструктуризацією підприємства розуміє систему фінансово-економічних та інших заходів, спрямованих на реформування його фінансової діяльності і забезпечення досягнення мети його фінансової стратегії шляхом здійснення необхідних структурних перетворень складу його капіталу, активів та грошових потоків, адаптованих до змін кон'юнктури фінансового ринку та інших зовнішніх факторів формування результатів фінансової діяльності. Білик М.Д. в складі фінансової реструктуризації виділяє такі напрями як реструктуризація складу активу балансу, реструктуризація складу пасиву балансу та реструктуризація грошових потоків підприємств.

Таким чином, автор підтримує думку тих науковці, які до фінансової реструктуризації відносять не лише завдання щодо оптимізації структури пасивів підприємства (фінансової структури), але й оптимізації структури активів. Однак при цьому, на наш погляд, недоречно виділяти окремо в фінансовій реструктуризації реструктуризацію грошових потоків. Навіть форми реструктуризації грошових потоків, що наводить Білик М.Д., можна віднести до інших форм фінансової реструктуризації чи реструктуризації виробництва. В цілому, майже будь-яка форма фінансової реструктуризації призведе до реструктуризації грошових потоків підприємства, тому виділяти окремо реструктуризацію грошових потоків недоцільно.

Виходячи із завдань фінансової реструктуризації можна сформувати її основні напрями та види (табл.2).

Таблиця 2

Напрями та види фінансової реструктуризації

Фінансова реструктуризація	Реструктуризація активів	<p>Реструктуризація необоротних активів</p> <p>продаж майна, що не використовується у виробничому процесі; списання майна; консервації майна; передання майна в оренду; передання об'єктів соціальної інфраструктури до комунальної власності; проведення операцій зворотного лізингу; продаж довгострокових фінансових інвестицій</p>
		<p>Реструктуризація оборотних активів</p> <p>оптимізація ТМЦ; рефінансування дебіторської заборгованості; прискорення інкасації боргу за поставлену продукцію; скорочення дебіторської заборгованості та страхування ризиків неплатежів;</p>
	Реструктуризація пасивів	<p>Реструктуризація власного капіталу</p> <p>додаткова емісія акцій; обмін облігацій на акції; зменшення (збільшення) номінальної вартості акції; отримання безповоротної фінансової допомоги</p>
		<p>Реструктуризація позикового капіталу</p> <p>реструктуризація заборгованості перед основними кредиторами; зниження вартості кредитного фінансування; переведення боргу на іншу юридичну особу; зарахування взаємних платіжних вимог; списання частини простроченого боргу.</p>

Джерело: сформовано автором за [1, 2, 3, 5, 10]

Як правило, фінансову реструктуризацію пов'язують із попередженням та усуненням кризових явищ, необхідністю вирішення поточних проблем неплатоспроможності, фінансової стійкості тощо. Але у випадку успішної діяльності підприємства, фінансову реструктуризацію здійснюють на

перспективу і використовують як інструмент забезпечення фінансової стабільності, ефективного використання капіталу, зростання вартості та поліпшення інвестиційної привабливості підприємства.

Висновки. Проведений аналіз існуючих підходів до визначення реструктуризації та її видів дав змогу охарактеризувати фінансову реструктуризацію та окреслити її основні завдання та напрями. Здійснювати фінансову реструктуризацію запропоновано за двома напрямками: реструктуризація активів і реструктуризація пасивів. Це дозволить фінансово нестабільним і неліквідним підприємствам покращити фінансові показники, а стабільно працюючим підприємства випереджаючи управляти капіталом підприємства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білик М.Д. Управління фінансами державних підприємств: автореф. дис... д-ра екон. наук: 08.04.01 / Марія Дмитрівна Білик ; Українська академія банківської справи. — Суми, 2000. — 34 с. — укр.
2. Гайдук К., Мерзликина Г. Функциональная реструктуризация коммерческих организаций (на примере Волгоградской области) / К.Гайдук, Г.Мерзликина // Проблемы теории и практики управления. — 2002. — №2. — С. 113-120.
3. Депаффилис Д. Слияния, поглощения и другие способы реструктуризации компании / Дональд Депаффилис / пер. с англ. — М.: ЗАО «Олимп-Бизнес», 2007. — 960 с.
4. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 14.05.1992 № 2343-ХІІ [Електронний ресурс] - Режим доступу <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2343-12>. — Назва з екрану
5. Мазур И.И. Реструктуризация предприятий и компаний. / И.И. Мазур, В.Д. Шапиро и др. Справочное пособие / Под ред. И.И. Мазура. — М.: Высшая школа, 2000. — 587 с.
6. Методичні вказівки щодо проведення реструктуризації державних підприємств [Електронний ресурс]: наказ Міністерства економіки України від 23.01.98

№9 - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0187-98>. – Назва з екрану

7. Положення про порядок реструктуризації підприємств [Електронний ресурс] : наказ Фонду державного майна України від 12.04.2002 № 667 (у редакції наказу Фонду державного майна України від 06.02.2007 № 201). – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0404-07>. – Назва з екрану

8. Положення про реструктуризацію підприємств [Електронний ресурс] : наказ Міністерства промислової політики України від 18.07.2008 № 460. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0718-08>. – Назва з екрану

9. Терещенко О.О. Управління фінансовою санацією підприємств: Підручник / О.О. Терещенко – К.: КНЕУ, 2006. – 552 с.

10. Типовий план реструктуризації та досудової санації господарських товариств, у статутних фондах яких державна частка становить більше ніж 50 відсотків [Електронний ресурс] : наказ Фонду державного майна України від 17.11.2004 № 2502. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1598-04>. – Назва з екрану

11. Фінанси підприємства: Підручник / А.М. Поддєрьогін, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк та ін.; Кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін. – 7-ме вид., без змін. – К.: КНЕУ, 2008. – 552 с.

12. Экономика: Учебник. 3-е изд., перераб. и доп. / Под ред. д-ра экон. наук проф. А.С. Булатова. – М.: Юристь, 2002. – 896 с.

И.А. Бойко

Сущность и виды финансовой реструктуризации

Рассмотрено основные подходы к определению реструктуризации предприятия. Определено сущность и задания финансовой реструктуризации. Рассмотрено основные направления финансовой реструктуризации и их

отличия. Предложено совершать финансовую реструктуризацию по двум основным направлениям и для каждого направления определены свои виды.

Ключевые слова: *реструктуризация, финансовая реструктуризация, реструктуризация активов, реструктуризация пассивов.*

I. Boiko

The essence and types of financial restructuring enterprises

In a competitive environment for businesses important skill is the ability to change according to the internal capabilities and needs of the environment. Instrument of adaptation to changing environmental conditions, improving competitiveness and financial recovery may be a restructuring.

In the article considered the main approaches to enterprise restructuring. Determined the essence and tasks of financial restructuring. Considered the main directions of financial restructuring and their differences. Proposed financial restructuring carry out in two main directions and for each direction identified their own species.

Key words: restructuring, financial restructuring, the restructuring of assets, restructuring liabilities.